

Матійшин А. Я.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

МУЛЬТИМОДАЛЬНІСТЬ У РОМАНІ ВІЛЛА АЙСНЕРА «КОНТРАКТ З БОГОМ»: ВЗАЄМОДІЯ ВЕРБАЛЬНОГО І ВІЗУАЛЬНОГО КОМПОНЕНТІВ

У статті висвітлюється проблема взаємодії вербальних та невербальних компонентів у романі американського коміксиста Вілла Айснера «Контракт з Богом» у площині методології мультимодальності. Розглянуто поняття мультимодальності тексту, визначено типи і шляхи прояву цього явища у візуально-графічному романі Вілла Айснера. Висвітлено основні рівні аналізованого мультимодального тексту: повну та часткову мультимодальність. Проаналізовано шрифти, які використовує автор у романі «Контракт з Богом», та подано приклади їх уживання в тексті. Текстові фрагменти супроводжуються ілюстративним матеріалом. Доведено, що саме використання різноманітних шрифтів вказує на основні елементи мультимодального тексту. Виявлено, що для того, щоби надати важливості сказаному, автор виділяє найголовніше жирним шрифтом та великими літерами. Щоб емоційно підсилити нарацію автора у творі з'являються філактери. Також було з'ясовано, що невербальний канал комунікації у візуально-графічному романі відіграє значну роль у сприйнятті та розумінні мультимодального тексту. У статті проведено аналіз повної та часткової мультимодальності щодо взаємодії вербальних та невербальних компонентів. Доведено, що у візуально-графічному романі відсутня нульова мультимодальність, оскільки візуальний компонент присутній завжди і повністю або частково стосується вербальної частини тексту.

Зробивши аналіз графічного роману «Контракт з Богом», ми можемо стверджувати, що автор не наділив своїх героїв надсилою чи надзвичайними здібностями, а зобразив звичайних людей, що нічим не відрізняються один від одного. Саме ця особливість вирізняє графічний роман від коміксів.

У статті окреслено перспективи подальших наукових розвідок.

Ключові слова: мультимодальність, графічний роман, модус, шрифт, вербальний компонент, невербальний компонент.

Постановка проблеми. Розвиток сучасних лінгвістичних досліджень характеризується поєднанням як дивергентних, так і конвергентних процесів. Такі процеси сприяють появі та розвитку нових лінгвістичних напрямів та їх розвитку в конкретній проблематиці [17]. Тому цей розвиток і зумовлює зацікавленість лінгвістів таким явищем, як мультимодальність у різних видах комунікації, зокрема в мультимодальному тексті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мультимодальність як окреме явище досить довгий час не привертала уваги лінгвістів. Учені-гуманітарії, зокрема мовознавці, звернули увагу на це явище наприкінці ХХ ст. Їх зацікавило власне поєднання вербального компонента мовлення з візуальним компонентом у мультимодальному тексті. Мультимодальний підхід в аналізі текстів у вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці використовували такі науковці: І. Андрєєва [1], І. Бехта [3], Я. Бистров [4], У. Болдрі та П. Тібо [11], О. Вороб-

йова [5], О. Клименко [9], Г. Кресс [13], Н. Норгард [17], Ф. Серафіні та Дж. Клаусен [18].

Постановка завдання. У статті розглядається поняття мультимодальності, визначаються типи і шляхи прояву цього явища у візуально-графічному романі Вілла Айснера "A Contract with God". Ми спробуємо проаналізувати шрифти, які використовує автор у своїй роботі, оскільки читач не завжди звертає увагу на певні шрифти, які наголошують на важливості поданої інформації, і може не зрозуміти суті вербального компонента.

Виклад основного матеріалу. Життя людства сприймається в мультимодальності, передусім через зір, різноманітні звуки, рухи, жести, інтонацію тощо. Не можна не погодитися з думкою лінгвістів-теоретиків, що мономодального тексту не існує [11], оскільки ми сприймаємо семіотичні системи за допомогою органів чуття (слух, зір, дотик, нюх, смак) [7, с. 25]. Вони можуть переплітатися, отже, можуть сприйматися по-різному.

Однак мультимодальність тексту сприймається здебільшого за допомогою зорових властивостей людини [7, с. 25].

Оскільки розвиток новітніх технологій та їх застосування не стоять на місці, то це викликало вимоги соціуму до застосування мультимодальних засобів для передачі інформації, що посилює інтерес учених-лінгвістів до мультимодальності тексту та розвитку досліджень у цій сфері.

Докладне вивчення мультимодальності починається зі спільної праці Г. Кресса та Т. ван Ліувена "Reading Images – The Grammar of Visual Design". Саме ці науковці привернули увагу лінгвістів до вивчення «складного чи мультимодального тексту», який вони подають як «будь-який текст, значення якого сприймається через більш ніж одну семіотичну систему» [15].

Науковці чітко окреслили мету дослідження мультимодальності в текстах: «Ми повинні навчитися сприймати сторінку як цілісний текст. Тому ми наполягаємо на порівнянні мови та візуальних засобів. Ми намагаємося подолати бар'єр між вивченням мови та вивченням зображення, оскільки ці два й інші аспекти формують цілісний текст» [15].

У своїй другій праці під назвою "Multimodal Discourse" Г. Кресс і Т. ван Ліуєн виокремлюють і пояснюють чотири сфери мультимодальності: дискурс (соціально сформоване знання), дизайн (концептуальний аспект вираження, включаючи комбінацію семіотичних компонентів), створення (матеріал експлікації) і поширення (шлях, яким продукт доходить до соціуму) [14].

Натепер існує досить багато визначень поняття «мультимодальність». Проте, на нашу думку, найточніше визначення знаходимо в Г. Кресса. Мультимодальність за Г. Крессом – це процес спілкування із залученням двох модусів (це може бути взаємодія письма, усного мовлення, візуалізація тексту, використання різноманітних жестів тощо). Сам модус, на думку Г. Кресса, вважається каналом комунікації, який конструюється шляхом передачі певної інформації від одного співрозмовника до іншого [13, с. 114].

Мультимодальність як лінгвістичне явище досліджували і вітчизняні вчені-лінгвісти. Так, О. Воробйова запропонувала класифікацію прояву явища мультимодальності в англomовному художньому тексті, згідно з якою мультимодальність поділяється на три типи: *експліцитну*,

тобто зовнішню, *імпліцитну* – приховану, *інтегровану* [5]. Прояви цих трьох типів мультимодальності можуть кодуватися в різноманітні модуси (аудіальний, візуальний, тактильний тощо), художню імітацію видів мистецтва (музичність, екфразис тощо), реальним і віртуальним художніми світами [5].

На думку науковця-лінгвіста Я. Бистрова, «кожен текст можна вважати мультимодальним, оскільки він складається із гарнітури шрифтів різної насиченості, кольору чи оформлення, причому всі вони передають різні значення (наприклад, різний розмір шрифту може позначати заголовки чи початок розділу книги) [4, с. 8]. Не можна не погодитися із цим твердженням. Як наслідок, модальні значення писемної мови, візуальні образи й елементи дизайну тексту сукупно і кожен окремо виконують «особливу семіотичну роботу, передають чи репрезентують значення різними способами» [18, с. 3].

Вивчаючи мультимодальність, важливо визначити внутрішньотекстові структурно-семантичні відношення між вербальними та графічними, тобто іконічними елементами мультимодального тексту. Ці елементи чітко висвітлені у праці О. Анісімової [2].

Суто візуальним або суто вербальним є текст із нульовою мультимодальністю. Тексти із частковою або повною мультимодальністю містять зображення, які беруть участь в організації текстового простору. За часткової та повної мультимодальності мовні компоненти пов'язані з іконічними компонентами. Вербальна частина є відносно автономною та незалежною від зображення за часткової мультимодальності тексту, а між словесними та графічними компонентами існують семантичні зв'язки. Графічний елемент просто супроводжує текст і не є обов'язковим в організації тексту. Такий рівень мультимодальності притаманний газетним і художнім текстам, а також науково-популярним. Повна ж мультимодальність притаманна тим текстам, де словесна частина тісно пов'язана із графічною, тобто окремо вербальна частина не може існувати без графічного доповнення, адже між цими частинами тісні семантичні відношення. Словесна частина орієнтується на графічний компонент і постійно скеровує читача до нього [10, с. 15].

У графічному романі, як і в коміксах, уся інформація сприймається візуально, тому графічний компонент є необхідним елементом організації тексту, де вербальна частина

супроводжує візуальну і навпаки. У графічних романах (як і в коміксах) наявні лише два рівні мультимодальності: часткова і повна [8, с. 76]. Графічний роман не може бути текстом із нульовою мультимодальністю, адже графічний компонент завжди наявний у тексті, а сам текст не можна належно зрозуміти без графіки, або ж він може навіть цілковито втратити суть, яку автор хотів донести до читача. Читач може отримати майже повну інформацію за простого перегляду картинок, без читання тексту. Картинки та слова в мультимодальному тексті мають взаємодоповнювальну або супроводжувальну функції – вербальна частина може доповнювати або супроводжувати картинку, або навпаки [8, с. 76].

Невербальні компоненти, які створюють мультимодальність тексту, є частиною візуальної комунікації [16, с. 26].

Існує досить багато нетекстуальних, тобто невербальних засобів «графічної гри», які є частиною мультимодальності тексту. До них належить власне графічний елемент, його розташування, міжрядковий інтервал, шрифт, колір, підкресленість, чіткість, прозорість тощо [16, с. 28].

Серед характерних графічних ознак шрифтів (*distinctive typographical features*) виокремлюють *насиченість* (жирний – звичайний; темний – світлий), *щільність* (стиснутий/вузький – розширений/широкий), *нахил* (похилений – прямий), *округлість* (загострений – круглий), *зв'язність* (зв'язаний – розділений), *орієнтацію* (горизонтальна орієнтація – вертикальна орієнтація), *упорядкованість* (стандартний – нестандартний) [4, с. 8].

Для того, щоб проаналізувати взаємозв'язки вербального і графічного компонентів, за основу було взято англomовний графічний роман Вілла Айснера «Контракт з Богом» (“*A Contract with God*”) [12].

Головна і найвідоміша книга американського коміксиста Вілла Айснера «Контракт з Богом» вміщує чотири новели про життя іммігрантів у Нью-Йорку в 30-ті роки. Як зазначає сам автор, ці роки були «брудними» роками в історії країни. Це чотири захопливі історії про віру, любов, ненависть та зраду на тлі орендованого будинку 55, що розташований на Дропсі Авеню (*Dropsie Avenue*): «Контракт з Богом» (“*A Contract with God*”), «Вуличний співак» (“*The street singer*”), «Супер» (“*The super*”), «Кукаляйн» (“*Cookalein*”). Цей будинок і вулиця були цілим Всесвітом для жителів: “*It was a sort of micro-village – and the world was Dropsie Avenue*” [12]. Автор

наголошує на важливості цієї вулиці, виділяючи текст жирним шрифтом і підсилює її значення для мешканців картинкою (рис. 1).

Рис. 1. Фрагмент № 1 графічного роману “*A Contract with God*”

Варто звернути увагу, що автор використовує прописний шрифт і весь текст витриманий в одному стилі.

Головним героєм першої історії є Фрім Герш, чоловік, чий образ викликає в читача співчуття, адже він втратив свою єдину доньку, яку не повинен був втрачати. У день, коли Фрім похоронив свою пасербицю, йшов сильний дощ: “*All day the rain poured down the Bronx without mercy*” [12], автор виділяє текст жирним напівпрозорим шрифтом, наголошуючи на погодних умовах того дня. І наприкінці оповіді наратор немов згадує про ще одну подію, що мала місце того дощового дня: “*<...> after all, this was the day Frimme Hersh buried Rachele, his daughter*” [12]. Автор додає малюнки, що доповнюють текст і взаємодіють із ним. Побачивши лише картинку, не читаючи текст, можна вже зрозуміти становище містечка і протагоніста (рис. 2).

Головний герой не міг втратити своєї єдиної доньки, оскільки він уклав контракт, але не із простою людиною, а з Богом: “*It should not have happened to Frimme Hersh BECAUSE FRIMME HERSH HAD A CONTRACT WITH GOD!*” [12]. Автор капіталізує текст і важливі моменти виділяє жирним шрифтом та великими літерами (рис. 3).

Автор доповнює своє мовлення малюнком, який допомагає нам краще зрозуміти головного героя, уявити собі його становище, відчуття весь його біль, смуток і розпач (рис. 4).

Рис. 2. Фрагмент № 2 графічного роману "A Contract with God"

Рис. 4. Фрагмент № 4 графічного роману "A Contract with God"

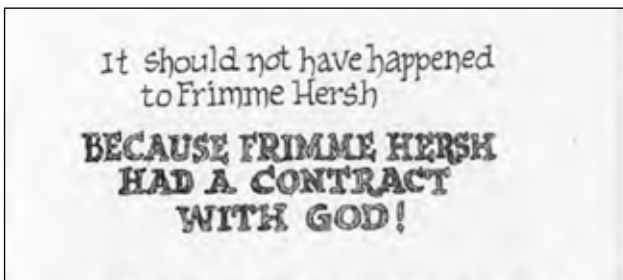

Рис. 3. Фрагмент № 3 графічного роману "A Contract with God"

У першій новелі переважає лінійна авторська нарація. Вона представлена послідовним і хронологічним викладом матеріалу, а написи на малюнках – філактери, з'являються з метою емоційного підсилення нарації автора. Саме філактери привертають увагу читача та допомагають точніше інтерпретувати думку автора цієї історії.

У другій частині роману, «Вуличний співак», можна дійти висновку про те, що візуалізація домінує над вербалізацією. У цій новелі автор уже порушує іншу соціально важливу тему – тему сім'ї та насильства (рис. 5): "All that whiskey would kill a horse! Eddie, y'gonna drink yerself into the grave! <...> Shaddap shet that kid's mouth!!" [12], готовність жінки на жертвність заради сімейних цін-

Рис. 5. Фрагмент № 5 графічного роману "A Contract with God"

ностей. Репліки героїв супроводжуються малюнками, що доповнюють сказане і показують нам жахливу картину їхньої реальності.

Автор знайомить нас із новим героєм – Дівою Мартою Марією: "<...> For years I sang in concert

*halls and with opera companies all over the world <...> then I married!! <...> my husband was a drunkard – he beat me! He was insanely jealous <...> often he was sick! I stopped singing and gave lessons so I could take care of him <...> I tried to return to my career – but it was **too late!!** <...>” [12] (рис. 6).*

Рис. 6. Фрагмент № 6 графічного роману “A Contract with God”

У цій новелі авторська нарація майже зникає. Натомість з’являється багато діалогів і монологів, деінде можна натрапити на поодинокі авторські ремарки.

У третій частині роману філактер теж домінує над авторською оповіддю, як і у другій частині. Найважливіші моменти автор виділяє жирним шрифтом і великими літерами. Протагоніст цієї новели постійно наголошує на важливості своєї особи, як ми бачимо на рис. 7, і тримає весь район у постійному страху. Текст постійно перебуває у взаємодії з малюнками, адже без них важко щось зрозуміти із простих реплік героїв.

У четвертій частині роману можна помітити, що в романі випущено авторську розповідь і ремарки, натомість з’являються філактери, фрази жирним шрифтом та картинки, які допомагають читачеві повністю зрозуміти зміст цієї новели (рис. 8). Виділені фрази звертають нашу увагу на те, що є важливим для мовця не лише в момент мовлення: “<...> *Listen, Sam. Drop me off at Grossman’s <...> Er I’ll come up to Fegel’s Cookalein later! <...> er **Don’t tell anyone I’m coming, OK***” [12], а й узагалі в житті: “*I’m **not rich either <...> my folks are poor they can hardly support me! <...> **YOU’RE NOT???*****” [12]. Завдяки розмовній мові автор наближує читача до реальності героїв.

Рис. 7. Фрагмент № 7 графічного роману “A Contract with God”

Рис. 8. Фрагмент № 8 графічного роману “A Contract with God”

Аналіз графічного роману Вілла Айснера дає підстави стверджувати, що автор не наділяє своїх героїв надсилою чи надзвичайними здібностями, а зображує звичайних людей, які особливо нічим не вирізняються серед натовпу. Автор показує їхні життєві труднощі і радості, що вигідно вирізняє графічний роман від коміксів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Зробивши аналіз першого графічного роману Вілла Айснера “A Contract with God”, доходимо висновку, що його вербальна частина нерозривно пов’язана з невербальною. Малюнки допомагають читачеві краще зрозуміти словесну частину і навпаки, вербальна частина підсилюється малюнками. У вербальній частині інформація подається автором чітко й зрозуміло, а візуальний компонент додає нових значень і розширює можливості невербальних компонентів. У тексті читач насамперед звертає увагу на

графічну частину, яка спонукає його прочитати авторську нарацію чи філактери. Читач може отримати певну інформацію лише із графічної частини, без участі вербальної, адже у графічному романі вербальна частина доповнюється невербальною і навпаки. Ми не спостерігаємо

в романі нульової мультимодальності, тому що графічний компонент постійно супроводжується словесним.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у вивченні вербальних і невербальних компонентів у мультимодальних текстах різних жанрів.

Список літератури:

1. Андреева І. Мультимодальний аналіз дискурсу: методологічна основа та перспективи напряму. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2016. № 7. С. 3–7.
2. Анісімова О. Лінгвістика тексту та міжкультурна комунікація (на матеріалі креолізованого тексту) : навчальний посібник для студентів факультетів іноземних мов вузів. Москва : Видавничий центр «Академія», 2003. 128 с.
3. Бехта І., Карп М. Мультимодальні засоби когезії та когерентності у сучасних літературних казках: теоретико-методологічна інтерпретація. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». 2014. № 13. С. 87–90.
4. Бистров Я. Взаємодія вербального і графічного модусів у художньому тексті (мультимодальний підхід). *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація». 2018. Вип. 4. С. 7–12.
5. Воробьева О. Словесная голография в пейзажном дискурсе Вирджинии Вулф: модусы, фракталы, фузии. *Когніція, комунікація, дискурс* : електронний збірник наукових праць. Серія «Філологія». 2010. Вип. 1. С. 47–74.
6. Воробйова О. Спокушання музикою: емоційна аура музичних мотивів у художній прозі (когнітивний етюд). *Світ емоцій у дзеркалі когніції: мова, текст, дискурс* : тези доповідей Круглого столу, присвяченого ювілею проф. О. П. Воробйової, 27 вересня 2012 р. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2012. 50 с.
7. Гудзь Н. Мультимодальність як визначальна риса вебсайтів екологічної тематики. *Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблем перекладу* : тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції пам'яті доктора філологічних наук, професора Д. І. Квеселевича. Житомир, 2014. С. 24–27.
8. Івасишин М. Феномен мультимодальності в коміксах (на матеріалі англійської мови). *Одеський лінгвістичний вісник*. Серія «Германські мови». 2017. Вип. 9. Т. 1. С. 75–79.
9. Клименко О. Мультимодальні засоби репрезентації «казкового мовлення» в англійськомовних творах жанру «фентезі». *Вісник Запорізького національного університету*. Серія «Філологічні науки». 2019. № 1. С. 45–48.
10. Рижкова В. Креолізовані тексти в аспекті вивчення реклами в банківській сфері України. Київ, 2009. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/znpkhnpu_lingv/2008_25/24.html.
11. Baldry A., Thibault P. *Multimodal Transcription and Text Analysis*. London : Equinox, 2006. 270 p.
12. Eisner W. *A Contract with God*. W. W. Norton & Company, 2006. URL: <https://archive.org/details/AContractWithGodByWillEisner/mode/2up>.
13. Kress G. *Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication*. New York : Routledge, 2010. 212 p.
14. Kress G., van Leeuwen T. *Multimodal discourse: The modes and media of contemporary communication*. Vol. 312. London : Arnold, 2001. 152 p.
15. Kress G., van Leeuwen T. *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. Psychology Press, 1996. 288 p.
16. Malec W. *Within language, beyond theories. Discourse Analysis, Pragmatics and Corpus-based Studies* Rusinek. Cambridge, 2015. Vol. III. 244 p.
17. Nørgaard N., Busse B., Montoro R. *Key terms in Stylistics*. London : Bloomsbury, 2010. 269 p.
18. Serafini F., Clausen J. *Typography as Semiotic Resource*. *Journal of Visual Literacy*. 2012. № 31 (2). P. 1–16.

Matiishyn A. Ya. MULTIMODALITY IN THE NOVEL “A CONTRACT WITH GOD” BY WILL EISNER: INTERPLAY OF VERBAL AND NON-VERBAL COMPONENTS

The article highlights the problem of the interplay of verbal and non-verbal components in the novel of the American comic book writer Will Eisner “A Contract with God” from a multimodal perspective. The concept of multimodality of the text is considered, the types and ways of manifestation of this phenomenon in the visual and graphic novel by Will Eisner are outlined. The main levels of multimodal text are highlighted, namely full and partial multimodality. The typefaces used by the author in his novel

are analyzed and the examples of their use in the text are represented. Text fragments are provided with illustrative material.

It was discovered that the author highlights the most important phrases in bold and capital letters. In order to emotionally enhance the narrative of the author in the work, speech bubbles have been placed. We have discovered that the speech bubbles help to interpret the author's opinion. It was also discovered that the non-verbal channel of communication in the visual and graphic novel plays a significant role in the perception and understanding of a multimodal text. It is proved that there is no zero multimodality in the visual and graphic novel, because the visual component is always present and completely or partially relates to the verbal part of the text.

In conclusion, we claim that the author did not endow his heroes with superpower or extraordinary abilities, but portrayed ordinary people, no different from each other. And that's what distinguishes the graphic novel from the comics.

Key words: *multimodality, graphic novel, mode, type-face, verbal component, non-verbal component.*